

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТЬ ЮРИДИЧНОЇ ТА ПРАВОЗАСТОСОВНОЇ ПОМИЛОК

На сучасному етапі розвитку юриспруденції актуальними залишаються питання, які не досягли досконалості в теоретичних розробках і є чинниками формування та вчинення будь-якого роду помилок в практичній діяльності як суб'єктів соціальних відносин, так і суб'єктів застосування права.

Запорукою успіху в будь-якій сфері є з'ясування питання про поняття, які формують предмет суперечок та непорозумінь в практичній діяльності держави та її органів. Іноді, визначившись з понятійним апаратом, яким доводиться оперувати, — це половина успіху на шляху до вирішення справи.

Так, пропонуємо розібрати та розмежувати схожі на перший погляд поняття «юридична помилка» та «помилка у застосуванні права».

Увагу цьому питанню приділяли як у радянський період розвитку теорії права, так і в період сьогодення. Такими авторами є: М. М. Вопленко, П. Б. Євграфов, В. М. Баранов, Ж. О. Дзейко, Е. В. Казгерієва, В. М. Карташов, В. В. Лазарєв, О. Б. Лісюткін, Г. Р. Мурсалімов, С. Г. Пішина, а в рамках галузевих юридичних досліджень — це: В. М. Абрамова, Т. І. Безрукова, М. Л. Голубева, В. В. Колосовський, Т. М. Марітчак, А. Б. Марченко, Л. А. Терехова, В. І. Фалєєв, В. А. Якушин, І. М. Зайцев та багато інших.

Необхідність вивчення питання про помилку зумовлена кількістю та частотою вчинення останніх суб'єктами правовідносин. Визначившись, яку саме помилку допущено, дієвою є діяльність з її попередження або усунення.

Поняття помилки як такої розглядається з точки зору логіки та наголошується увага на тому, що помилки зосереджуються в думках чи будь-яких інших розумових заключеннях. Помилковим розумінням називається такий висновок, який не відповідає дійсній реальності, хоча це й сприймається за реальність [1, 531].

Також, С. Слінько вказує на помилку як на той факт, що становить неправильність, неточність, погрішність, невірну думку чи неправильну дію або бездіяльність, що відтворює сутність або факт існування помилок. Наприклад: у кримінальному процесі, як показує практика, помилки можуть мати місце при прийнятті процесуальних рішень та при провадженні процесуальних і слідчих дій [2, 78].

Немало уваги приділяється проблемі помилок й сучасною психологією, де підкреслюється персоніфікований характер помилки та суб'єктивна її природа [3, 104-110]. Якщо в психології помилку пов'язують із межами людського мислення, то логіка відносить її не до роздумів як таких, а до того як ці думки між собою взаємопов'язуються.

Погоджуючись з Е. В. Казгерієвою, слід зазначити, що помилка притаманна таким процесам, як оцінка та оцінювання, а також може використовувати-

тись для позначення таких функціональних властивостей: результат, причина, наслідок та інші [4, 3-5].

Помилка — це не простий відступ від норми чи похибка з бажанням заподіяння будь-чого негативного, а дія, яка є протилежною до вірної та відбувається неумисно.

В юридичній літературі узагальнено помилка сприймається у такому вигляді: це твердження, що не відповідає дійсності, чи міра, дія, що не приводять до досягнення поставленої мети, якщо перекручування в пізнанні чи відхилення від мети допущені не умисно, тобто є результатом добросовісної омиани [5, 94].

Так як багатозначне розуміння поняття помилки у юридичній сфері зумовлене, насамперед, полісемічним характером слова «помилка», а також різними підходами до його розуміння (філософського, логічного, психологічного, діяльнісного та ін.), стає зрозумілим, чому стільки метушні виникає навколо пізнання процесів, пов'язаних з цим поняттям.

Слово «помилка» у тлумачних словниках вживається у таких значеннях, як: 1) неправильність у підрахунках, написанні слова і т. ін.; неправильність, неточність у певному механізмі, пристрої, схемі, карті і т. ін.; 2) неправильність у вчинках, діях тощо; неправильна думка, хибне уявлення про когось, про щось; 3) некоректність результату певних дій; дія, яка призводить до некоректного результату [6, 1041].

Така загальна характеристика помилки є основою до визначення юридичної помилки або помилки у застосуванні права.

Правозастовчу помилку Г. Р. Мурсалімов характеризує як юридично визначений негативний результат владно-організуючої діяльності суб'єкта правозастосування, який перешкоджає реалізації прав та свобод, законних інтересів суб'єктів права, внаслідок добросовісної омиани, що кваліфікується вповноваженим органом у якості помилкового [7, 9]. А. Н. Бабай вважає, що суть правозастосовчих помилок проявляється у порушенні законності дій та діяльності правозастосовчого суб'єкта, яке полягає у невірній юридичній оцінці відповідних життєвих обставин, що тягнуть настання негативних наслідків і визначається як суб'єктом, що кваліфікував, чи вищестоящим органом [8, 88-92].

Таким чином, аналіз стану розробки питань юридичних помилок дозволяє констатувати відсутність цілісної та єдиної теорії юридичних помилок і необхідність дослідження цілої низки питань стосовно їх юридичної природи та видових особливостей [9, 53-58].

Також І. Янишина вважає, що вміст юридичної помилки складають неточності, порушення, які виникають у діяльності різних суб'єктів, пов'язаних з дією та використанням норм права.

Так, для більш прозорого бачення різниці між юридичною та правозастосовчою помилкою необхідно визначитись з основними притаманними їм ознаками та характеристиками.

Ознаками юридичної помилки є : 1) притаманна суб'єктам, які вступають у відносини з приводу законодавства України та в полі дії права загалом; 2) в за-

лежності від галузі права, де виявлено юридичну помилку, вона має особливі ознаки відповідно до галузевих норм (норми матеріального та процесуального права).

Ознаками помилки у застосуванні права є: 1) проявляється в діяльності суб'єктів правозастосування; 2) має негативний вплив на діяльність таких суб'єктів та на рішення, які вони приймають (помилково).

Спільне: 1) обидва види помилок становлять негативний факт в діяльності державних та інших органів; 2) наявність виявлених та зафіксованих помилок свідчить про будь-якого роду відхилення в прийнятті рішення та 3) про порушення принципу законності в різних його аспектах.

Розбіжності: 1) помилка у застосуванні права є різновидом юридичних помилок, які вчиняються суб'єктами правовідносин; 2) помилка у застосуванні права завжди має прив'язку до конкретного суб'єкта правозастосування, на відміну від юридичної, яка носить загальний характер і ідентифікується переважно до діяльності, а не до суб'єкта.

Таким чином, підсумовуючи викладене, слід наголосити, що помилка у застосуванні права — це самостійна підкатегорія юридичної помилки, наділена рядом ознак, що притаманні лише їй, та вимагає втручання держави для попередження та усунення при здійсненні діяльності суб'єктами правозастосування.

В свою чергу, юридична помилка — це узагальнююче поняття, яке містить не лише помилку у застосуванні права, а інші різновиди помилок, наприклад, правотворчі та ін.

Тому вказане питання потребує подальшого свого теоретичного розвитку та реалізації на практиці всіх вдосконалених положень з цього приводу.

Література

1. Брокгауз Ф. А. Энциклопедический словарь. Т. 44 / Ф. А. Брокгауз, И. А. Ефрон. — М., 1992. — С. 531.
2. Слинко С. Юридичні наслідки слідчих помилок // Прокуратура. Людина. Держава. — 2004. — № 6, черв.
3. Майерс Д. Социальная психология / Д. Майерс. — СПб., 1997. — С. 104-115.
4. Казгериева Е. В. Общенаучная постановка проблемы ошибок и необходимость теоретического обоснования в правоведении // Актуальные проблемы юридического образования. — 2006. — № 3. — С. 3-5.
5. Ожегов С. И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов. — М., 1975. — 368 с.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доп.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. — К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. — 1728 с.
7. Мурсалимов Г. Р. Юридические средства преодоления правоприменительных ошибок: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Г. Р. Мурсалимов. — М., 2009. — 25 с.
8. Бабай А. Н. Об основных причинах квалификационных ошибок в деятельности органов внутренних дел // Совершенствование правового регулирования и деятельности органов внутренних дел в условиях перестройки. — Хабаровск, 1998. — Ч. 1. — С. 88-92.
9. Янишина І. Юридичні помилки: стан наукового дослідження // Вісник Львівського університету. Сер. юридична. — 2012. — Вип. 56. — С. 53-58.

Анотація

Прус Е. У. Порівняльна характеристика понять юридичної та правозастосовної помилок. — Стаття.

Стаття присвячена розмежуванню понять юридичної та правозастосовної помилок. На підставі аналізу наукових підходів автор висловлює своє бачення ознак юридичної помилки та формулює її авторське визначення.

Ключові слова: порівняльна характеристика, помилка, юридична помилка, правозастосовна помилка.

Аннотация

Прус Э. У. Сравнительная характеристика понятий юридической и правоприменительной ошибок. — Статья.

Статья посвящена разграничению понятий юридической и правоприменительной ошибок. На основе анализа научных подходов автор предлагает собственное видение признаков юридической ошибки и ее авторское определение.

Ключевые слова: сравнительная характеристика, ошибка, юридическая ошибка, правоприменительная ошибка.

Summary

Prus E. U. Comparative characteristics of the concepts of legal and law enforcement errors. — Article.

The article is devoted to the differentiation of the concepts of legal and law enforcement errors. Basing on the analysis of different scientific approaches, the author expresses her personal understanding of legal error features and formulates her own definition.

Keywords: comparative characteristics, error, legal error, law enforcement error.